

Søbæk græsmølle, Mørdrup Mellemvang fra år ca. 1550

Af Arkitekt MAA Jan Arnt, juni 2005

Fund af gamle lejesten og akselsten er måske rester fra den gamle Sobechis Mølle og nye undersøgelser af de topografiske forhold tyder på, at den tidligere opstemmede mølledam måske var større end tidligere antaget.



Lejesten

Søbækhus og Søbæk græsmølle

Bevaringsforeningen Mørdrup Landsby havde i maj 2005 en byvandring, der startede ved mindestenen for Johannes Ewald, der netop er flyttet længere ind i den nyetablerede Ewaldspark på hjørnet af Stokholmsvej og Ewaldsvej i Espergærdes gamle bydel.

Kresten Tommerup fortalte om mindestenen, Søbækhus og om de i 2003 fundne rester fra den gamle mølle ved Søbækken i Sing Sing's baghave. Søbækgård mest er kendt for at være stedet, hvor den sygdomsplagede digter Johannes Ewald boede fra 1775-77. Ewald var kendt allerede i sin samtid, men kendes i dag nok bedst som ham, der satte ord til vores kongesang "kong Christian"

Gården hed oprindelig "Søbækhus" og brændte i 1907. Til gården har der ifølge skriftlige kilder tilbage i år 1550 været vandmølle og en opstemmet mølledam og på et senere tidspunkt har der også været tilknyttet savværksdrift. Græsmølle betyder, at mølleejeren ikke måtte benytte retten til opstemning i sommerhalvåret før de foranliggende lodsejere havde fået høstet.

Møllens navn var oprindelig Sobechis Mølle ligesom Søbækken tidligere blandt andet har heddet Sobeck og Svinebækken.

Søbæk græsmølle blev delvis ødelagt under svenskerkrigen 1658-60, men blev senere genopført, da den igen nævnes i forbindelse med Karl den 12. landgang ved Tibberup mølle i 1700. Udover at møllen har malet korn og mel har den også fungeret som stampemølle, dvs. været drivkraften til fremstilling af klæder og tekstiler.

Lejesten og akselsten fra den gamle mølle

Vi synede også de i år 2003 fundne lejesten og akselsten, der menes at stamme fra den gamle græsmølle samt 2 vognport sten, der menes at stamme fra indkørslen til det gamle Søbækhus.

Om disse spændende fund har jeg tidligere på Historisk Forening's medlemsblad 33-2003 Egebækken og hjemmeside fortalt, hvorfor der her kun skal ske en summarisk omtale af de forskellige sten.

I efteråret 2003 foretog arkæolog Lone Hvass, Helsingør Bymuseum, lokalhistoriker Kresten Tommerup og undertegnede en besigtigelse og man nåede frem til følgende:

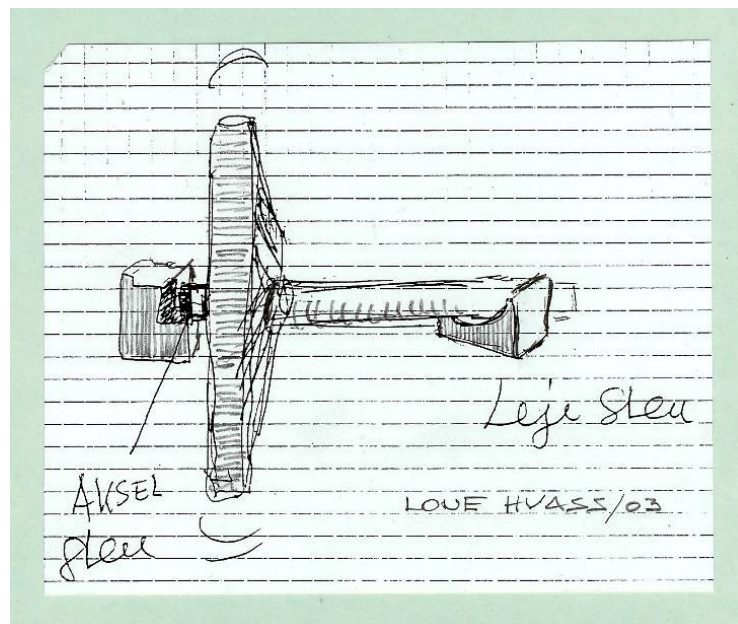
Akselstenen.

Møllehjulet har været fastgjort på en aksel af træ (evt. metal). For at akslen og dermed hjulet har kunnet dreje rundt, er det vigtigt at akslen ligger i et godt tilpasset leje. Til dette brugte man fint forarbejdede akselsten og lejesten, så akslen nemt kunne løbe rundt jf. skitsen udarbejdet af arkæolog Lone Hvass.

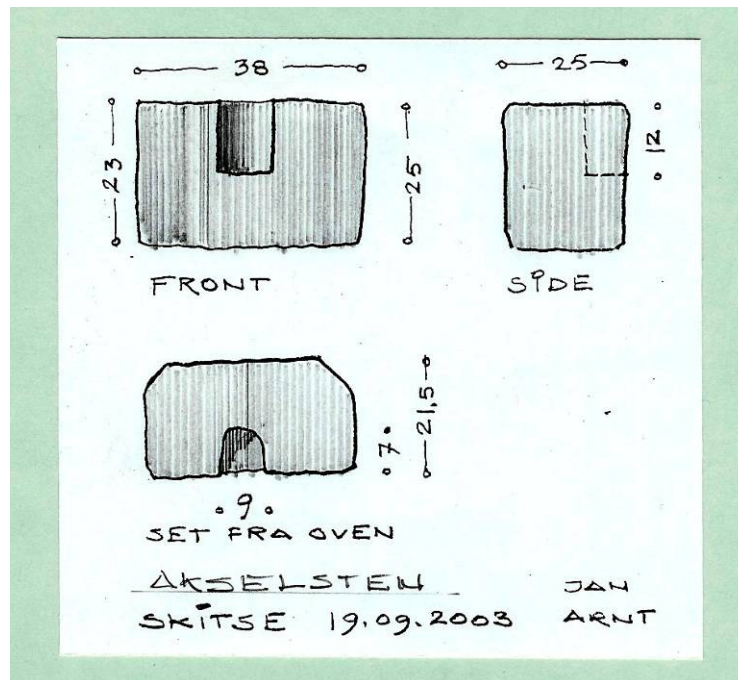
Den viste sten med det afrundede hul vurderes, at have været brugt som akselsten. Den har næppe været i brug gennem længere tid, da stenen ikke har nævneværdige slidmærker. Da den er fundet i bækken tæt ved møllen, vurderes stenen dog at stamme fra den gamle mølle



Akselstenen



Skitse af hvordan leje- og akselstenen har fungeret

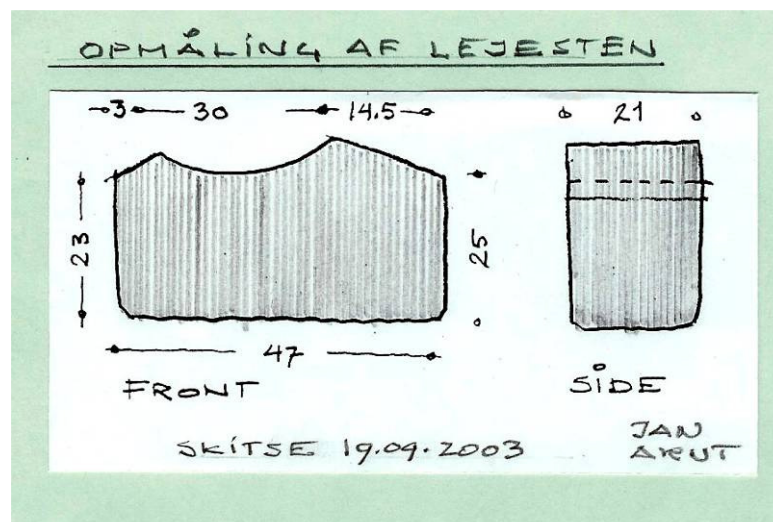


Lejestenen.

Granitstenen med den fint forarbejdede krumning vurderes at være en lejesten. Da den er fundet samme sted kan det ikke udelukkes at den også stammer fra den gamle mølle.



Lejestenen



Ud over akselstenen og lejestenen ligger der en række forarbejdede sten i bækken, hvoraf kun nogle få skal omtales her.

Sten nr. 03.

De 2 små riller vurderes at være en påbegyndt kløvning, hvor man bl.a. brugte kiler af jern og hårdt træ. Da der er kørt sten til området for at forstærke å brinken, kan stenen teoretisk være en sten der kommer andetsteds fra



Eksempel på bearbejdet sten 03

Sten nr. 04.

Den aflange rille vurderes at være halvdelen af et boret hul, da stenen bærer præg af at være kløvet.

Hullet er boret, hvorefter man har fyldt krudt ind og sprængt stenen, så man har fået en forholdsvis flad side. Denne sten kan være en lokal sten, men kan også være en tilkørt sten jf. sten nr. 03.

Vognporte sten

Ud over de mange forarbejdede marksten, har beboerne også fundet 2 granitsten, der nu er opsat ved indkørslen til ejendommens.

Disse skønnes tidligere, at have markeret indkørslen til ejendommen eller til beskyttelse af murværket ved gårdens vognport. Det er derfor ikke utænkeligt, at disse portsten har været en del af det gamle "Søbækhus".

Hvis denne tese er korrekt er det de eneste håndgribelige rester, vi i dag har fra det gamle Søbækhus, som brændte i 1907.

Da de nuværende beboere fandt den aflange runde vognportsten lå den i 2 stykker. Beboerne har limet den sammen og gravet den ned, så den i dag står ved indkørslen ud mod Stokholmsvej 29.



Vognport sten nr. 01



Vognport sten nr. 02

Denne anden port sten er også fundet nede ved bækken, men mangler de øverste ca. 30 cm.

Da denne port sten står oven på jorden kan man tydelig se, hvordan de nederste ca. 50 cm står uforarbejdet, da det jo var den del (basen) som man nedgravede af hensyn til stabiliteten. Den øverste del af stenen (stelen) blev så afrundet, hvor der endnu er bevaret ca. 15-20 cm.



Denne skitse er ikke Sobækhus, men viser hvordan vognport sten har været placeret ved indkørslen til en gårds vognport

Græsmøller forbydes ca. 1850

På baggrund af de forskellige stenfund ville det være interessant om fagfolk ville foretage mere dybtgående undersøgelser, så vi bedre kunne få belyst områdets fortid. Det kunne blandt andet være interessant, at finde yderligere spor af møllebyggeriet, da Søbæk mølle var en vandmølle af typen græsmølle, som man har forholdsvis få spor af.

Græsmølle betyder, at mølleejeren ikke måtte benytte retten til opstemning i sommerhalvåret indtil de foranliggende lodsejere havde fået bjerget afgrøderne. Da møllenæring gives frit ca. 1850 kunne enhver lade opføre en vindmølle, hvorimod vandmøller som hovedregel ikke længere kunne oprettes, da opstemning af vand kunne give skader på anden mands jorde.



Søbækken bag ejendommen Sing Sing. Det er her ved den lille bro de forskellige sten er fundet

Hvornår ophørte mølledriften

Vi ved ikke hvornår mølledriften er ophørt, men ved at størstedelen af Danmarks vandmøller for ca. 250 år siden (ca. 1750) blev ombygget til overtræk, kunne det også være interessant at få belyst om Søbæk møllen har været en af disse. At få overtræk vil sige at vandhjulet ved hjælp af et forbedret gearsystem gav mulighed for højere hastighed og tilslutning af flere kværne.

Vurderet på baggrund af de topografiske forhold, gamle kotekort og gennemgang på stedet skønner vi umiddelbart, at møllen kunne have ligget syd for Søbækken ud for den eksisterende lave gule ejendom på matriklen. Ligeledes skønnes, at den opstemmede mølledam må have ligget på sydsiden af Søbækken.

Ved en gennemgang i maj 2005 vurderes, at mølledammen må have væsentlig større og antagelig har strakt sig fra træbygningen i Sing Sing's baghave mod vest på den anden side af Kystbanen. Dvs. mølledammen kan have fulgt den lavning (engdal) der fulgte Stokholmsvej's tidligere krumning, der lå sydligere end i dag, hvor denne del af Stokholmsvej blev rettet ud senest i forbindelse med anlæg af kystbanen ca. 1997.



Vi ved ikke hvordan Søbæk græsmølle har set ud, men den har antagelig været mindre end den her viste Magle vandmølle(1872), der også havde tilladelse til drift hele året, hvorfor det ikke var en græsmølle.